

n i Sundsvall 1888 - Sveriges värsta stadsbrand

Wollstunder 3/12-93

längre drivna och därför mindre effektiva än ångsprutor. Även i Sundsvall ligger brandseglen, som avsåg att skydda husfasaderna, brann upp. Ganska snart stod det klart att staden skulle bli totalförstörd. I den hårda blåsten kunde inte mycket göras för att hejda brandens omfattning.

I brandens spår

Det uppstod en oreda utan like. Människor flydde - med det de kunde få med sig - över Selångersån på broar och i båtar och upp mot bergssluttningarna åt norr och söder. Flera ångbåtar och prämar hjälpte dock till i räddnings- och evakueringsarbetet.

Yrvakna ölgubbar rusade ut i folkvimlet sedan stadens finka hade öppnats. Tillsamman med en del "lost folk" stormade de herr-ekiperingsaffärer och försåg sig med nya kläder, men främst var de angelägna om att komma över starkvaror i spritbutiker. Men inte nog med det.

Från landsbygden kom det synnerligen företagsamt folk med hästar och vagnar. De plundrade kolonialfirmornas magasin vid Selångersån på hela lass med fläsk och andra varor. De fick emellertid stå till svars här för inför rätta efter branden. Bl a dömdes två kvinnor till sex månaders fängelse och två års väfnöjd för att ha stulit 8,5 kilo smör. Magasinen här kunde hungriga människor sedan gå och paka i askkan och hitta synnerligen valstekt fläsk.

När branden hade ebbat ut sju timmar senare, satt invånarna på bergssluttningarna runt staden och konstaterade förödelsens styggelse. Heltan måste ha varit fruktansvärd, eftersom tio m stenar hade forvittrats av elden. Vanliga kassaskåp stod heller inte mot hettan - och åtskilliga värdepapper förkolnades.

Trähusbebyggelsen hade utplånats nästan helt. Kvar fanns i stort sett bara en skog av skorstenar och brandmurar. Stadens få stenhus hade delvis överlevt, men till resultatet av skal och mindre patetiska ruiner - däribland kyrkan (vars tornhuv hade störtat ner), stadshuset och Sunds-

Storgatan i Sundsvall efter branden.

vid sidan Selångersån) och en del bebyggelse i utkantsområdena undkom emellertid i elden. Men ännu efter flera månader pyrde det i ruinerna.

Militär från både Jämtland och Hälsingland rekvierades för att sköta eftersläckningen och röja bland ruinerna, men sannolikt också för att upprätthålla ordningen.

Brandens anses som den största som drabbat någon svensk stad. Den krävde dödsoffer, brännskadade och lämnade 8 000-9 000 människor utan hus och hem. Många av de hemlösa fick tillbringa natten under bar himmel. Andra inhystes hos släkt och vänner i de delar av staden som inte eldhärjats eller i närbelägna socknar.

Sundsvalls borgmästare telegraferade katastrofdagen till kung Oskar II: "Staden i lågor, landshövdingen ankommen, förfärlig anblick." Kungen reste därför med extratåg och anlände ett dygn senare medförande 70 tält (som vardera rymde 10 personer), 1 000 omgångar sängkläder och 200 flaskor vin, samt närmare 10 000 kronor i kontanter. Vid tjärnen väster om kyrkan upprättades ett tältläger för de hemlösa, vilket ännu ett år senare tjänstgjorde som nödbostäder.

Men på människornas ansikten hade blyckan inte efterlämnat några nämnvärda spår. De flesta av den fattiga arbetarbefolkningen, som förut haft det ekonomiskt besvärligt, fick nu både hus, mat och kläder - gratis! Dessutom fanns det gott om sysselsättning när sta-

nitivt slutet på en ark repök, men också inle en på en ny.

Trähusägarna hade gen tagit lärdom från års brand och försäkrat hus till betryggande i Sammanlagt utbet cirka 25 miljoner kr brandskad ersättning, tjugafem personer, som de försäkringar, var branden alldeles utbl men understöddes av hjälpkommittén.

Efter branden inrättades en yrkesbrandskår och drivna brandsprutor. dens styresman beslöt att förbjuda vedeldning ångbåtarna, eftersom gav mer gnistor än kol.

När stadskärnan åter byggdes under 1890 skedde det enligt en stadsplan, men inte utan med sten (man lärt sig läxan!). Des anlades en esplanad i stadsplanen i nordriktning. Och så ska stenstaden Sundsvall vi ser den i dag.

Kenneth

Branden i Sundsvall 1888 - Sveriges värsta s

Wallskender 3/12-93

I dag finns det inte längre någon i livet som minns den stora branden i Sundsvall 1888. Men händelsen ligger ändå så nära vår tid, att det knappast finns någon Sundsvallsbo eller norrlänning som åtminstone inte har hört talas om den.

Under 1880-talet var den svenska skogsförädlingsindustrin i stark expansion - inte minst i Sundsvallsdistriktet. Poeten Elias Sehlstedt skaldade foljdriktigt "Såg vid såg jag såg, vart helst jag såg". Ett 30-tal sågverk blomstrade nämligen från Svartvik och Essvik i söder till Fagervik och Söråker i norr. Sundsvall var medelpunkt i Sveriges största och tätast befolkade industridistrikt, och därför en välmående svensk stad, med nästan uteslutande envånings trähus och därtill idylliska trädgårdar.

Livlig stad

De flesta omdömen om staden var övervägande positiva. Man karakteriserade Sundsvall som en liten vacker och livlig stad. En tysk resenär gick så långt att han ansåg staden "nära belägen" i en nejd, sådan man knappast finner den vid den schweiziska insjön Lungarn eller vid den så mycket beprisade Lago Maggiore. Andra besökare fann behag i den öppna och regelbundet byggda centralpartiet och i stadens "gedigna och renliga väsen".

Men en varm och torr somrardag, måndagen den 25 juni 1888, tog idyllen slut. Vid middagstid den dagen trafikerades Selångersån - vattendraget som delar Sundsvall i norr och söder - av ångslupen "Selånger" (vilket egentligen inte var så ovanligt). Men vid genomfarten av staden råkade gnistor från båtens högttryckspanna antända några hus på åns södra sida. Oturligt nog blåste det mycket kraftiga nordvästvindar vid olyckstillfället. Lågorna spred sig därför med rasande fart genom centrala Sundsvall.

Kyrkklockorna i den vita 1700-talskyrkan och klockan i stadshustornet började klämta och markerade att elden var lös. Det fanns dock ingen yrkesbrandkår, utan alla släckningsförsök sköttes

drivna och därför mindre effektiva än ångsprutor. Även brandseglen, som avsåg att skydda husfasaderna, brann upp. Ganska snart stod det klart att staden skulle bli totalförstörd. I den hårda blåsten kunde inte mycket göras för att hejda brandens omfattning.

I brandens spår

Det uppstod en öreda utan hke. Människor flydde - med det de kunde få med sig - över Selångersån på broar och i båtar och upp mot bergssluttningarna åt norr och söder. Flera ångbåtar och prämar hjälpte dock till i räddnings- och evakueringsarbetet.

Yrvakna ölqubbar rusade ut i folkvimlet sedan stadens finka hade öppnats. Tillsammans med en del "löst folk" stormade de herr-ekiperingsaffärer och försåg sig med nya kläder, men främst var de angelägna om att komma över starkvaror i spritbutiker. Men inte nog med det.

Från landsbygden kom det synnerligen företagsamt folk med hästar och vagnar. De plundrade kolonialfirmornas magasin vid Selångersån på hela lass med fläsk och andra varor. De fick emellertid stå till svars här för inför rätta efter branden. Bl a dömdes två kvinnor till sex månaders fängelse och två års vänfrejld för att ha stulit 8,5 kilo smör. Magasinen brann visserligen ner, men här kunde hungriga människor sedan gå och pata i askan och hitta synnerligen välstekt fläsk.

När branden hade ebbat ut sju timmar senare, satt invånarna på bergssluttningarna runt staden och konstaterade förödelsens styggelse. Hettan måste ha varit fruktansvärd, eftersom t o m stenar hade förvittrats av elden. Vanliga kassaskåp stod heller inte mot hettan - och åtskilliga värdepapper förkolnades.

Trähusbebyggelsen hade utplånats nästan helt. Kvar fanns i stort sett bara en skog av skorstenar och brandmurar. Stadens få stenhus hade delvis överlevt, men till resultatet av skal och mindre patetiska ruiner - däribland kyrkan (vars tornhuv hade störtat ner), stadshuset och Sunds-

Storgatan i Sundsvall efter branden.

sidan Selångersån) och en del bebyggelse i utkantsområdena undkom emellertid i elden. Men ännu efter flera månader pyrde det i ruiner.

Militär från både Jämtland och Hälsingland rekvierades för att sköta eftersläckningen och röja bland ruinerna, men sannolikt också för att upprätthålla ordningen.

Branden anses som den största som drabbat någon svensk stad. Den krävde dödsoffer, brännskadade och lämnade 8 000-9 000 människor utan hus och hem. Många av de hemlösa fick tillbringa natten under bar himmel. Andra inhystes hos släkt och vänner i de delar av staden som inte eldhärjats eller i närbelägna socknar.

Sundsvalls borgmästare telegraferade katastrofodagen till kung Oskar II: "Staden i lågor, landshövdingen ankommen, förfärlig anblick." Kungen reste därför med extratåg och anlände ett dygn senare medförande 70 tält (som vardera rymde 10 personer), 1 000 omgångar sängkläder och 200 flaskor vin, samt närmare 10 000 kronor i kontanter. Vid tjärnen väster om kyrkan upprättades ett tältläger för de hemlösa, vilket ännu ett år senare tjänstgjorde som nödbostäder.

Men på människornas ansikten hade olyckan inte efterlämnat några nämnvärda spår. De flesta av den fattiga arbetarbefolkningen, som förut haft det ekonomiskt besvärligt, fick nu både hus, mat och kläder - gratis! Dessutom fanns det gott om sysselsättning när sta-

Frankrike, England, Ryssland och Nordamerika. Sundsvalls industrimän och affärsfolk hade nämligen i hög grad internationella kontakter.

Men Sundsvall hade flera gånger tidigare utsatts för ödeläggelser, om än inte fullt så svåra. År 1721 plundrades och brändes staden av ryssarna, och den 7 september 1803 nedbrann hela staden öster om kyrkan. Branden 1888 innebar dock defi-

stedt skaldade följdriktigt "Såg vid såg jag såg, varthelst jag såg". Ett 30-tal sågverk blomstrade nämligen från Svartvik och Essvik i söder till Fagervik och Söråker i norr. Sundsvall var medelpunkt i Sveriges största och tätast befolkade industridistrikt, och därför en välmående svensk stad, med nästan uteslutande enväningsträhus och därtill idylliska trädgårdar.

Livlig stad

De flesta omdömen om staden var övervägande positiva. Man karakteriserade Sundsvall som en liten vacker och livlig stad. En tysk resenär gick så långt att han ansåg staden vara belägen "i en nejd, sådan man knappast finner den vid den schweiziska insjön Lungarn eller vid den så mycket beprisade Lago Maggiore." Andra besökare fann behag i den öppna och regelbundet byggda centralpartiet och i stadens "gedigna och renliga väsen".

Men en varm och torr somrardag, måndagen den 25 juni 1888, tog idyllen slut. Vid middagstid den dagen trafikerades Selångersån - vattendraget som delar Sundsvall i norr och söder - av ångslupen "Selånger" (vilket egentligen inte var så ovanligt). Men vid genomfarten av staden råkade gnistor från båtens högtryckspanna antända några hus på åns södra sida. Oturligt nog blåste det mycket kraftiga nordvästvindar vid olyckstillfället. Lågorna spred sig därför med rasande fart genom centrala Sundsvall.

Kyrkklockorna i den vita 1700-talskyrkan och klockan i stadshustornet började klämta och markerade att elden var lös. Det fanns dock ingen yrkesbrandkår, utan alla släckningsförsök sköttes av en frivillig brandkår med bistånd av allmänheten. Vattenledningsnätet var visserligen utbyggt och försett med brandposter.

Men i det område där branden började, var vattentillgången dålig och brandposterna glesa. Brandsprutorna var dessutom hand-

med det de kunde få med sig - över Selångersån på broar och i båtar och upp mot bergssluttningarna åt norr och söder. Flera ångbåtar och pramar hjälpte dock till i räddnings- och evakueringsarbetet.

Yrvakna ölqubbar rusade ut i folkvimlet sedan stadens finka hade öppnats. Tillsammans med en del "löst folk" stormade de herrkiperingsaffärer och försåg sig med nya kläder, men främst var de angelägna om att komma över starkvaror i spritbutiker. Men inte nog med det.

Från landsbygden kom det synnerligen företagsamt folk med hästar och vagnar. De plundrade kolonialfirmornas magasin vid Selångersån på hela lass med fläsk och andra varor. De fick emellertid stå till svars här för inför rätta efter branden. Bl a dömdes två kvinnor till sex månaders fängelse och två års vanförelse för att ha stulit 8,5 kilo smör. Magasinen brann visserligen ner, men här kunde hungriga människor sedan gå och påta i askan och hitta synnerligen välstekt fläsk.

När branden hade ebbat ut sju timmar senare, satt invånarna på bergssluttningarna runt staden och konstaterade förödelsens styggelse. Hettan måste ha varit fruktansvärd, eftersom t o m stenar hade förvittrats av elden. Vanliga kassaskåp stod heller inte mot hettan - och åtskilliga värdepapper förkolnades.

Trähusbebyggelsen hade utplånats nästan helt. Kvar fanns i stort sett bara en skog av skorstenar och brandmurar. Stadens få stenhus hade delvis överlevt, men till resultatet av skal och mindre patetiska ruiner - däribland kyrkan (vars tornhuv hade störtat ner), stadshuset och Sundsvallsbanken.

Militär

En tablå över skadornas omfattning berättar att 383 stadstomter, 23 magasin och tre lantegendomar hade härjats. Allmänna läroverket (Hedbergska skolan), stadsdelen Norrmalm (på andra

Storgatan i Sundsvall efter branden.

sidan Selångersån) och en del bebyggelse i utkantsområdena undkom emellertid i elden. Men ännu efter flera månader pyrde det i ruiner-na.

Militär från både Jämtland och Hälsingland rekviderades för att sköta efter-släckningen och röja bland ruinerna, men sannolikt också för att upprätthålla ordningen.

Branden anses som den största som drabbat någon svensk stad. Den krävde dödsoffer, brännskadade och lämnade 8 000-9 000 människor utan hus och hem. Många av de hemlösa fick tillbringa natten under bar himmel. Andra inhystes hos släkt och vänner i de delar av staden som inte eldhärjats eller i närbelägna socknar.

Sundsvalls bergmästare telegraferade katastrofdagen till kung Oskar II: "Staden i lågor, landshövdingen ankommen, förfärlig anblick." Kungen reste därför med extratåg och anlände ett dygn senare medförande 70 tält (som vardera rymde 10 personer), 1 000 omgångar sängkläder och 200 flaskor vin, samt närmare 10 000 kronor i kontanter. Vid tjärnen väster om kyrkan upprättades ett tältläger för de hemlösa, vilket ännu ett år senare tjänstgjorde som nödbostäder.

Men på människornas ansikten hade olyckan inte efterlämnat några nämnvärda spår. De flesta av den fattiga arbetarbefolkningen, som förut haft det ekonomiskt besvärligt, fick nu både husrum, mat och kläder - gratis! Dessutom fanns det gott om sysselsättning när staden skulle återuppbyggas.

Stor biståndsvilja

Branden förorsakade en hel del publicitet, och biståndsviljan var stor - inte bara i Sverige och övriga Norden, utan även utomlands. Penninggåvor strömmade in från bl a Tyskland,

Frankrike, England, land och Nordar Sundsvalls industrim affärsfolk hade nämligen hög grad internat kontakter.

Men Sundsvall hade gånger tidigare utsatts för ödeläggelser, om än fullt så svåra. År 1721 rades och brändes staden av ryssarna, och den 7 september 1803 nedbrann hela den öster om kyrkan. Den 1888 innebar dock